

**Oponentský posudek doktorské disertace Mgr. Václavy Kettnerové
„Lexikálně-sémantické konverze ve valenčním slovníku“, MFF UK 2012,
s. 203 (+ Příloha a CD Rom)**

1. Téma a obsah práce: Autorka se zabývá vztahem vybraných konstrukcí, které označuje jako lexikálně-sémantické konverze, zejména z hlediska valenční struktury a zapojení do rámce Funkčního generativního popisu (FGP). Nejde o téma nové, naopak, je již po několik desetiletí v lingvistice řešeno z hlediska různých metodologií a teoretických rámců. Autorka je si toho vědoma, jiné koncepce podrobně analyzuje a vybírá, v čem jsou pro její přístup vhodné (kap. 1 – 3). V lingvistice je dobře známo, že dvojice jako (i) *Naložil cement na vůz* a (ii) *Naložil vůz cementem* mají k sobě blízko, tj. mají něco společného, ale nejsou striktně synonymní. Mnoho autorů v zahraniční i české lingvistice se pak pokouší popsat jejich vztah (v transformační gramatice, LFG, konstrukční gramatice, ve FrameNetu, v PropBanku a Verbnetu, v modelu „Smysl – Text“), všechny jsou v disertaci s velkým porozuměním popsány. Z českých autorů se autorka nejvíce zabývá koncepcí Danešovou, podrobně se věnuje i disertaci K. Kováčové, která byla také zpracována v návaznosti na FGP.

Na základě těchto důkladných znalostí provedla autorka detailní materiálovou studii (založenou na všech subkorpusech ČNK) dvou základních typů lexikálně-sémantických konverzí, a to lokativní (kap. 5) a konverze Nositel děje – Místo (kap. 6). Z těchto dokonale prezentovaných zdrojů teoretických i empirických vyvodila závěry pro způsob zachycení valence sloves účastnících se těchto konverzí i pro formální prostředky popisu vztahu mezi členy těchto dvojic. Nezanedbatelný je i přínos nestránkované části nazvané Příloha, která dokumentuje fakt, že autorka

nepodala jen teoretický rozbor problému, ale provedla i aplikaci svých závěrů do explicitní podoby slovníkových hesel a pravidlové komponenty lexikonu.

- 2. Přínos práce:** Kromě vynikajícího přehledu o zpracování dané problematiky v současné světové lingvistice přinesla V. Kettnerová vlastní originální řešení. K tomu si vytvořila potřebný metajazyk týkající se zejména pojmů z oblasti obsahu: situační obsah charakterizovaný mj. situačními participanty, které pak autorka konfrontuje se zavedenými pojmy charakterizujícími strukturní význam a vztahujícími se k tektogramatické a povrchově syntaktické rovině. Přitom pečlivě odlišuje povahu gramatických diatezí a lexikálně-sémantických konverzí. Její řešení spočívá v tom, že dvojice sloves spojených lexikálně-sémantickou konverzí mají v lexikonu samostatné valenční rámce, ale mezi jejich slovníkovými atributy se nachází údaj odkazující na typ konverze. Pravidlová část lexikonu (zobecněná pro skupinu sloves vstupujících do dané konverze) provádí mapování mezi členy valenčního rámce nepříznačového (základního) členu dvojice a členu příznačového (derivovaného) rámce na základě popisu pohybů jejich situačních participantů. Autorka charakterizuje svůj přístup jako „lexikální“. (V pravidlové části se navíc vyskytují i pravidla pro tvoření gramatických diatezí, které už ani nebyly předmětem její práce.) Touto explicitní formou autorka dovršila svou promyšlenou a bystrou analýzu materiálu a naznačila tak cestu, jak ve FGP s jevy na hranicích slovníku a gramatiky pracovat.
- Práce je i po formální stránce na vysoké úrovni: Je dobře strukturovaná, jasně formulovaná, jednotlivé části jsou důkladně propojeny vzájemnými odkazy.

3. Drobné připomínky a náměty do diskuse:

- S. 53n. Autorka oprávněně kritizuje hierarchii „syntaktického subjektu“ jako samostatný typ hierarchie u Kováčové, ale sama s ním někdy nepřímo (prominence syntaktického subjektu a přímého objektu), někdy přímo (s. 98) pracuje.
- S. 65 Číslo u substantiv není vlastnost lexikální jednotky (na rozdíl např. od vidu).
- S. 83n. Rozdíl mezi (i) *vyjít na kopec* a (ii) *vyjít kopec* vykládá autorka podle mého názoru velmi správně jako rozdíl mezi „dráhou“ a „cílem“, nikoli přednostně holisticky. Domnívám se, že holistická argumentace, že v (ii) zdolal kopec celý, zatímco v (i) mohl zůstat v půli kopce (?*vyšel na kopec a v půli cesty se vrátil*), je díky dokonavému vidu slovesa nepřesvědčivá. Naopak kritérium dráha v (i) a cíl v (ii) je podporováno i slovesy obměněnými co do způsobu slovesného děje (*Popolezl na schody* vs. **Popolezl schody*), jak ostatně autorka ukazuje na slovese *ujít*.
- S. 86 Škoda, že se autorka více nezabývala dalšími doklady „dvojí strukturní realizace participantu“ typu *umístit dítě do jeslí/v jeslích*. Prokázat tady vliv změny valenčního rámce na význam slovesa není patrně snadné.
- S. 90 Koreferenci mezi tématem a diktem v příkladu *Peres o něm řekl, že jeho vláda nedělala při stavění takový rozruch* bych spíše než metonymií vykládala elipsou obligatorního patientu u *stavění*.
- S. 94 Výklad rozdílu mezi členy dvojic typu *Matka přinesla jídlo do jídelny/dítěti jídlo* jako rozdíl „transportu předmětu do určitého cíle“ a „změny příslušnosti předmětu“ pokládám za velmi zdařilý.
- S. 114 – Poznámka 166: Nepodtržená slovesa v ČNK nejsou? Neověřovala jsem to, ale možná autorka měla na mysli, že tam nejsou v relevantní konfiguraci (?)
- S. 120 V Tabulce 5.1 u spojení *naložit zeličko* půjde asi o jiný význam (*konzervovat*).
- S. 127n. Pinkerovo kritérium se zdá být dobré pro testování změny lokace typu (i) a (ii), srov. však **káva nasypaná cukrem* nejde, ale *nasypat cukr do cukřenky* a *cukřenka nasypaná cukrem* jde. (Možná není *káva* ten pravý Kontejner.)
- S. 130 Kritika důsledného holistického přístupu je na místě (srov. *Když vytyčoval budoucí cestu, zarážel kolíky do země*), popř. konstrukce, v nichž se místo genitivu partitivního v současné češtině užívá akuzativ (*odlil mléko do kávy, usrkl limonádu*).

- S. 188n. U konverze typu Nositel děje – Místo asi nelze pokládat vyjádření PAT instrumentálem a předložkovou vazbou *po + Lokál* za varianty. Je mezi nimi sémantický rozdíl ((i) *místnost páchne hnilobou*, (ii) *místnost páchne po hnilobě* – v (i) tam něco opravdu hnilo, v (ii) zápach může hnilobu jen imitovat). Tato problematika je už ovšem nad rámec tématu práce.
- Příloha – odd. C: Není mi jasné, kdy a proč se toto pravidlo pro formální subjekt použije.

4. Závěr: Předložená doktorská disertace Václavy Kettnerové prokazuje mimořádné schopnosti disertantky orientovat se v odborné literatuře, jemně analyzovat jazykový materiál a své samostatně vyvozené závěry na vysoké vědecké úrovni zhodnotit. Práce přinesla nepřehlédnutelné výsledky v oblasti zpracování konverzních struktur v lingvistice a zároveň konkrétní přínos pro Funkční generativní popis. **Splňuje tak všechny předpoklady, aby autorce byl po obhajobě udělen titul Ph.D.**

V Praze 12. května 2012

Prof. PhDr. Jarmila Panevová, DrSc.,
ÚFAL MFF UK